

Públic

EL GRAN SILENCI EIXORDADOR SOBRE LA POBRESA

A ESPANYA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrit de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques,
Universitat Pompeu Fabra; Director del JHU-UPF Public Policy Center

25 de juliol del 2020

Més d'una quarta part de la població a Espanya (un 26,1%) viu en condicions de risc de pobresa i exclusió social, una dada que situa aquest país entre els que tenen menys sensibilitat social a la Unió Europea dels Quinze –UE-15– (el grup de països més rics de la UE). I aquesta situació és encara pitjor entre les criatures, nens i nenes i adolescents menors de 16 anys, entre els quals la pobresa és encara més gran (28,8% de la població amb aquestes edats). La diferència entre els nivells de pobresa en tots aquests grups d'edat a Espanya i els nivells per a cada grup corresponent amb la mitjana de la UE-15 és notable (a la UE-15 aquestes taxes són, respectivament, cinc i sis punts més baixes). I amb els països amb més sensibilitat social a la UE-15, com ara Suècia (un dels països d'aquesta comunitat de nacions

amb menys pobresa), **la diferència és enorme** (en el cas de Suècia, la taxa de risc de pobresa i exclusió social és vuit punts més baixa que l'espanyola per al conjunt de la població, i per als menors de 16 anys).

La pobresa silenciada i ocultada per l'establishment politicomediàtic del país

Allò que crida l'atenció als observadors i analistes de la situació social d'aquest país és el silenci que hi ha sobre aquesta situació tan dramàtica (i no hi ha una altra manera de definir-la) en els seus principals fòrums polítics i mediàtics. Aquesta elevada pobresa és part de la realitat ocultada que no apareix al discurs oficial de l'establishment politicomediàtic del país. **Aquest establishment, instal·lat en la seva pròpia complaença que Espanya**, després d'un procés de transició d'una dictadura a una democràcia (considerat com a modèlic), **s'ha transformat en un país democràtic homologable a qualsevol altre país democràtic de la UE-15, ignora aquesta realitat** que, de conèixer-se, amargaria la imatge tan dulcificada que té del nostre país (**per a una anàlisi detallada de la situació de la pobresa a Espanya, en comparació amb la mitjana de la UE-15 i de Suècia, veure la meva intervenció "[Las estrategias para lograr el fin de la pobreza](#)" en els cursos de la UCM d'El Escorial, 21.07.20**).

La pobresa és un símptoma de l'enorme desigualtat de renda i riquesa que té el país, una de les més altes de la UE-15

Aquest silenci sobre la pobresa oculta també un altre greu problema que hi ha a Espanya, que és la seva elevadíssima desigualtat de rendes, de nou, una de les més altes de la UE-15. Qualsevol indicador de desigualtats de renda (escullin el que vulguin) mostra que som força més desiguals que la mitjana de la UE-15 **i molt, molt més desiguals que els països menys desiguals de la UE-15, com per exemple Suècia. En realitat, hi ha una relació directa entre pobresa i desigualtats de classe (mesurades pel nivell de renda). A més pobresa a un país, més grans són les seves desigualtats de renda.** Però és també interessant subratllar que, a més pobresa en un país, trobem no només majors desigualtats de renda, **sinó també majors desigualtats de gènere.** Per això Suècia, un dels països amb menys pobresa i amb menys desigualtats de renda, és també el país amb menys desigualtats de gènere. A l'altre extrem, **Espanya és un dels països amb un índex de pobresa més gran, amb unes desigualtats de renda més grans i també desigualtats de gènere més grans** (l'índex de desigualtat de gènere a Espanya és gairebé el doble del que existeix a Suècia). Aquesta transversalitat en els diferents problemes socials assenyala una causa comuna. Vegem per què.

Quina és la causa comuna d'aquests greus problemes socials?

Anem per parts i comencem per l'**anàlisi de les causes de la pobresa**. I el primer que hem d'aclarir és que el nivell de recursos d'una llar depèn de la seva composició (quantes persones grans, quants adults i quantes criatures té) i dels ingressos que rebin els adults, ja siguin transferències públiques o bé (per a la gran majoria de les classes populars) salaris.

Si analitzem la pobresa segons els diferents models de família, es veu immediatament quina és la causa principal de la pobresa infantil. Les famílies monoparentals, que representen el 10% de totes les famílies (xifra que equival a 1,8 milions de famílies), és el grup més important de famílies o llars pobres. **I la gran majoria d'aquestes famílies (un 80%) estan encapçalades per dones** i, entre elles, les que treballen fora de casa ho fan, generalment, en llocs de feina mal retribuïts, amb poca estabilitat laboral i molt precaris, o directament no treballen fora de casa, ja que han d'atendre i cuidar les seves criatures, ja que no poden rebre ajuda de la família. **Pel fet de no treballar fora de casa o tenir ingressos molt limitats, cauen en la pobresa. La manca de feina o la seva limitada feina és, així doncs, la causa**

de la seva pobresa. I aquesta pobresa és dura i crea un enorme patiment.

Les següents dades sobre les dones que encapçalen les famílies monomarentals i que reben rendes mínimes parlen per elles mateixes: el **23%** d'elles treballen a l'**economia submergida**; el **42%** viu a cases amb **humitats, goteres o finestres podrides**; el **50%** presenta greus **dificultats per arribar a final de mes**; el **53%** té **rebuts** de serveis o de comunitat **endarrerits**; el **35%** afirma que la seva **salut és regular o dolenta**; el **58%** admet que li **costa dormir**; el **65%** reconeix un baix nivell de concentració i **poc gaudi de la vida**. Algunes d'aquestes dades provenen de l'informe "Estudio sobre las familias monoparentales perceptoras de rentas mínimas", desenvolupat per la *Red Europea de Lucha contra la Pobreza*.

Sabem com resoldre-ho, ja que d'altres països (com ara Suècia) ho han aconseguit

D'aquestes dades cal deduir que una manera de reduir la pobresa infantil és facilitant la integració de la dona al mercat de treball amb un bons llocs de feina. Sabem que **les dones més integrades al mercat de treball són les dones amb formació superior, i les menys integrades les de classe treballadora no qualificada.** En realitat, a mesura que les dones amb estudis de grau

superior es van integrant al mercat de treball més ràpidament que les dones treballadores no qualificades, i tenint en compte que les famílies de rendes superiors són més estables i més biparentals (cosa que els permet contractar ajuda familiar que no pot rebre la mare soltera de classe treballadora no qualificada) que les monomarentals, **es van accentuant notablement les desigualtats entre les llars de rendes inferiors i les seves criatures, d'una banda, i les llars de rendes superiors i les seves criatures, de l'altra, desigualtats que en el cas de les criatures marquen d'una manera molt clara les seves oportunitats, ja que l'accés a les escoles bressol per part de les criatures de llars de rendes superiors les dota d'un capital educatiu que no tenen les criatures de les famílies monomarentals.**

La necessària i urgent necessitat de crear ocupació entre les dones de les classes populars

L'elevada pobresa infantil està causada, en gran part, per la baixa taxa d'ocupació de la dona a Espanya, de les més baixes a la UE-15 (61%). Suècia (amb un 80,2%) és de les més altes. Aquest diferencial d'ocupació ha tingut menys visibilitat mediàtica que l'anomenada "bretxa salarial". Aquesta bretxa és més accentuada al cim que a la base de l'estructura social. Així, a Espanya, la bretxa salarial és important que es corregeixi, però no eliminaria la pobresa entre les dones, ja

que els salaris en general són baixos. I no s'ha d'oblidar que aquest país té una **taxa de risc de pobresa entre treballadors de gairebé el doble que la que hi ha a Suècia** (12,9% contra 7%). **Per això és tan important l'augment del SMI,** ja que el nivell salarial és molt baix. **Aquest baix nivell dels salaris és, doncs, una de les principals causes** (juntament amb la baixa taxa d'ocupació de la dona) **de la pobresa** (inclosa la infantil) **i de les desigualtats de renda,** i aquest fet ens condueix a haver de considerar les causes polítiques de la pobresa.

Les causes polítiques de la pobresa

Una d'elles és el major poder sindical a Suècia que a Espanya. El 67% de la força laboral està sindicalitzada a Suècia, per només el 13,9% que ho està a Espanya. **Per això és tan necessari revertir i anul·lar les reformes laborals aprovades pels governs espanyols als anys 2010 i 2012, que van ser essencials per debilitar els sindicats, i que van desembocar en un gran augment de la precarietat i l'atur.** Per disminuir la pobresa caldrà l'empoderament de les institucions que canalitzen el poder de gènere, però també el de classe. Ja que la majoria de les dones pertany a les classes populars, **és fonamental que es reforcin els instruments de poder de gènere i de classe, ja que no es resoldran els grans problemes de pobresa i desigualtat**

sense empoderar la dona treballadora i de les classes populars, perquè sigui conscient que l'eliminació de l'explotació de gènere no es resoldrà sense que s'elimini l'explotació de classe. No oblidem que, durant els anys de la Gran Recessió, **les rendes derivades de la propietat del capital i del món de les grans empreses van créixer significativament, a costa de la reducció de les rendes del treball, tema sobre el qual també hi ha un silenci eixordador.** Tot això em porta a parlar del quart pilar de l'Estat del Benestar.

La urgent necessitat d'establir i expandir el quart pilar de l'Estat del Benestar

Als països escandinaus, de tradició progressista, hi ha un dret universal, de caràcter individual, d'accés als serveis d'ajuda a les famílies, que inclouen escoles bressol i serveis d'atenció a la dependència (que, al seu torn, inclouen serveis domiciliaris per a persones amb dependència i serveis d'atenció a la dependència de llarga durada, com ara les residències per a la gent gran). Aquest dret complementa els altres tres drets de l'Estat del Benestar de tradició progressista escandinava: l'accés a la sanitat (1r pilar); a l'educació (2n pilar); a la jubilació i les pensions (3r pilar); i **als serveis d'ajuda a les famílies (4t pilar).**

A Espanya, aquest quart pilar de l'Estat del Benestar està molt poc desenvolupat (a causa de l'escàs poder de la dona i, molt en especial, de la dona treballadora). Aquest pilar ha estat fonamental a Suècia per corregir la pobresa infantil i la pobresa en general, així com per reduir les desigualtats de renda, de classe i de gènere. Si seguíssim una estratègia basada en l'expansió de l'Estat del Benestar, es podrien crear 700.000 nous llocs de feina, cosa que facilitaria a més a més la integració d'1,5 milions de dones al mercat de treball. Això permetria també la reducció de l'economia submergida, fet que generaria ingressos per impostos i aportacions a la Seguretat Social a causa de l'augment de l'atur.

Cal reconèixer el dret de l'home a cuidar la seva família

L'establiment del quart pilar de l'Estat del Benestar implica la creació d'uns serveis públics suficients i de qualitat, amb treballadors públics i a temps complet, alhora que **es garanteix la coresponsabilitat de l'home en la cura de la família, amb el reforçament del seu dret a cuidar la seva família, la qual cosa requereix d'una reducció del temps setmanal dedicat a la feina, que passaria a ser de 40 a 35 hores, en cinc dies**, requisit indispensable, ja que el treballador a Espanya és el que treballa més hores per setmana a la UE-15, fet que dificulta la conciliació de la

seva responsabilitat laboral amb el seu dret a cuidar la seva família, **un dret fonamental per al propi desenvolupament emocional de l'home, que millora la qualitat de vida de la família en el seu conjunt.**

Cal facilitar la igualtat d'oportunitats a través de la disminució de les desigualtats

Aquest quart pilar de l'Estat del Benestar és també essencial per **garantir una igualtat d'oportunitats per a les criatures de famílies treballadores d'escassos recursos, que són les que a Espanya tenen menys accés a les escoles bressol, fet que crea un dèficit educatiu que els marca per a la resta de les seves vides,** i els posa en situació de desavantatge respecte de les criatures que han pogut acudir a aquestes escoles bressol. Per totes les raons anteriorment exposades, aquest dret s'hauria d'establir com un **dret fonamental a la Constitució Espanyola, el qual no existeix en el document marc de la nostra democràcia.**

I sí, es poden pagar els serveis del quart pilar de l'Estat del Benestar, fonamentals per aconseguir la igualtat de la dona, millorar la qualitat de vida de les famílies, reduir les desigualtats per classe social i per gènere, i resoldre l'enorme problema de l'atur a Espanya

En darrer lloc, és just subratllar que **la no existència d'aquest dret no es deu a causes econòmiques (manca de recursos), sinó a causes polítiques. El país disposa de prou recursos per finançar aquest dret.** En el cas dels serveis d'atenció a la dependència, tot i que **el cost total seria en 10 anys de 11.680 milions d'euros, en realitat se li haurien de restar 4.719 milions, que s'obtindrien dels impostos i cotitzacions socials de la nova població ocupada, que podria arribar a ser de gairebé dos milions de persones, i també 2.140 milions que l'Estat adquiriria per acabar amb les desgravacions relacionades amb la dependència, que deixarien d'existir per convertir-se en serveis públics. Això determinaria que el cost total seria de 4.821 milions que, dividits en 10 anys, equivaldrien a aproximadament 500 milions anuals, una quantitat molt assumible per l'Estat espanyol (veure el document "El cuarto pilar del Estado del Bienestar. Una propuesta para cubrir necesidades esenciales de cuidado, crear empleo y avanzar hacia la igualdad de género", proposta preparada pel JHU-UPF Public Policy Center per al Grup de Treball de Polítiques Socials i Sistema de Cures de la Comissió per a la Reconstrucció Social i Econòmica del Congrés dels Diputats).**

No és un problema econòmic: és un problema polític

Al llarg d'aquesta exposició he mostrat la clara relació entre els dos principals problemes que té Espanya: l'elevadíssima taxa de risc de pobresa i exclusió social (encara més accentuada entre els menors de 16 anys) i les enormes desigualtats per classe social i per gènere. **Aquest article mostra com estan clarament relacionats i responen a una causa comuna: l'enorme poder que les forces conservadores tenen sobre l'Estat espanyol, que determina l'aplicació de polítiques públiques clarament regressives que afavoreixen els interessos de les classes més benestants a costa dels interessos de la majoria de la població i, molt en particular, de les seves classes populars.** La millora del benestar d'aquestes classes populars passa per la mobilització per canviar i revertir les polítiques regressives i d'austeritat que han dominat la vida pública del país i de la UE durant diverses dècades. Aquestes polítiques, en cas de continuar, comportarien un augment de la pobresa i de les desigualtats. La solució passa per desenvolupar polítiques públiques redistributives que millorin la qualitat del mercat de treball i augmentin l'ocupació (i, sobretot, la bona ocupació) mitjançant l'expansió de l'Estat del Benestar, amb ple desenvolupament del seu quart pilar, per avançar cap a la igualtat de gènere, la millora dels llocs de treball i ajudar les oblidades famílies espanyoles a assolir el nivell de qualitat de vida que mereixen.

Per a fer-ho, és important prendre **com a punt de referència l'experiència dels països escandinaus, que han estat governats per coalicions de partits progressistes d'esquerrres durant la major part del període posterior a la II Guerra Mundial.** Seria aconsellable que, **en aquests moments històrics a Espanya en els quals s'està experimentant amb un govern de coalició d'esquerrres,** es prenguessin com a punt de referència aquestes experiències, no per copiar-les, però sí per **donar-nos seguretat que sí que es pot fer el que demanem, ja que d'altres ho han fet abans que nosaltres.** Cal ser conscients que **les dretes de sempre faran servir els arguments de sempre: que no hi ha diners, que arruïnaran el país, etc.** La resposta és fàcil: **mirin què ha passat en aquells països governats per aquestes coalicions d'esquerrres. Fins i tot el Fòrum de Davos, el Vaticà del neoliberalisme, ha reconegut que les seves economies es troben entre les més eficients avui al món.** En realitat, **l'equitat social és fonamental per aconseguir una economia al servei de la gran majoria de la societat. L'evidència científica que dona suport a aquesta observació és aclaparadora, tot i que no ho veuran als principals mitjans d'informació i persuasió que hi ha al país.** És trist veure que, al **debat a *La Sexta Noche* entre dos economistes, el que suposadament és d'esquerrres digués que, a la llarga, no hi havia altra solució que retallar les pensions, així com els salaris i l'ocupació pública, que ja són**

dels més baixos de la UE-15. Ara bé, queda clar que està sorgint un desig de canvi profund que obre tota una sèrie d'esperances i que constata que **la solidaritat és més necessària que mai per sortir de la pandèmia i també de la profunda crisi econòmica que viu la població espanyola i, molt en particular, les seves classes populars.**